

Rauman yleiskaava-alueen kulttuuriympäristöselvitys

Satakunnan Museo

Olli Joukio 2012

Sisällysluettelo

I JOHDANTO.....	3
Tarkastelualueen rajaus ja raportin rakenne	3
Arvoalueet.....	4
Rakennusinventointitarve Raumalla.....	6
Alueen historiaa.....	7
Alueen ominaispiirteitä.....	10
Käytetty lähdeaineisto	11
II KYLÄT	12
UNAJA	12
VOILUOTO	23
ANTTILA.....	34
KULAMAA	45
SORKKA.....	53
LAHTI	64
HAAPASAARI	69
TAIPALMAA.....	74
SOUKAINEN	78
VERMUNTILA	84
KORTELA.....	92
UOTILA	99
KOLLA	107
NIHATTULA.....	113
TARVOLA	121
VASARAINEN.....	128
SKINNARLA	137
KULJU	143
ROHDAINEN.....	149
KAUKOLA.....	158
KULLANPERÄ.....	173
HAUTA.....	180

KUOLIMAA.....	189
KAUKLAINEN.....	202
RUONA.....	210
MURTAMO.....	219
KODIKSAMI.....	227
MÄENTAKA.....	234
SUKKALA.....	242
YLIKIERI.....	248
ALAKIERI.....	254
KIVIKYLÄ.....	259
LAPINKYLÄ.....	265
KODISJOKI.....	276
Lähteet.....	287

I JOHDANTO

Tarkastelualueen rajaus ja raportin rakenne

Satakunnan Museo toteutti touko-syyskuun aikana Rauman kaupungin/kaavoituksen tilauksesta Rauman strategisen yleiskaavan kulttuuriympäristöselvityksen. Työ aloitettiin keväällä lähdemateriaalin keruulla. Tärkeä osa valmistelevia töitä oli historiallisten karttojen asemointi, josta vastasivat erillisprojektina Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen Porin yksikössä FM Eeva Raike ja FM Laura Puolamäki.

Selvitys koski koko kuntaa lukuun ottamatta asemakaavoitettua kantakaupunkia sekä saaristoaluetta. Siinä on mukana 34 Rauman kylää. Tässä loppuraportissa jokainen kylä on käsitelty erikseen, vaikka esimerkiksi Voiluoto ja Anttila on usein käsitelty yhtenä kokonaisuutena. Lapinkylään ja Pappilaan jakaantuva Lapin kirkonkylä on myös käsitelty yhtenä kokonaisuutena. Jokaisesta kylästä on esitetty samat tiedot: Kylän historia ja nykytila. Nykytilan osalta käsitellään erikseen ympäristö, rakennuskanta, tielinjaukset, arvoalueet sekä mahdolliset ongelmakohdat ja uhkatekijät. Kenttä-

töistä saatujen tulosten perusteella on tehty Mapinfo-ohjelmalla maastokarttapohjalle teemakarttoja käsittäen seuraavat aihealueet:

- Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (kartassa violetti aluerajaus)
- Maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt (Satakunnan rakennusperintö 2005) (sininen aluerajaus)
- Paikallisesti arvokkaiksi ja tulevissa kaavoituksissa huomioitaviksi ehdotettavat kulttuuriympäristöt (harmahtava vinoviivoin korostettu aluerajaus)
- Muutosehdotukset alueiden rajauksiin (violetti vinoviivoin korostettu aluerajaus)
- Historialliset kylätontit isojakokarttojen perusteella (ruskea, tummin pystyviivoin korostettu aluerajaus)
- Historialliset, edelleen käytössä olevat viljelyalueet joko isojakokarttojen tai venäläisten topografikarttojen perusteella (isojakokarttojen mukaan vaalean vihreä vinoviivoin korostettu aluerajaus, topografikarttojen mukaan tumman vihreä tihein vinoviivoin korostettu rajaus)
- Säilyneet historialliset tielinjaukset venäläisten topografikarttojen perusteella (punainen viiva, lukuun ottamatta pohjanlahden rantatietä, jonka linjaus sinisellä)
- Muuttuneet vesistöt: kuivatetut / kuivuneet järvet sekä merkittävästi muuttuneet rantaviivat (sininen, aaltomaisin kuvioin korostettu rajaus)
- Merkittävät sekä mahdollisissa tulevissa rakennusinventoinneissa huomioon otettavat kohteet (merkittävä kohde punainen ruudun mallinen pistemerkki, inventoinnissa huomioitava kohde oranssi pallo, poikkeuksena Uotilan tiheä rakennuskanta vanhan kylätien varrella, joka merkitty punaisella vinoviivoin korostetulla aluerajauksella)

Arvoalueet

Rauman alueella on sekä valtakunnallisesti että maakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä sekä viljelymaisemia.

Alueen valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt asemakaavoitetun taajama-alueen ulkopuolella ovat:

- Anttilan ja Voiluodon kylät
- Unajan kylä

- Lapinjokilaakson kylä- ja viljelymaisema
- Sorkan kylä
- Santakarin pooki (tutkimusalueen ulkopuolella)

Maakuntakaavan perusselvitykseksi tehdyssä Satakunnan rakennusperintö 2005 -inventoinnissa maakunnallisesti merkittäviksi kulttuuriympäristöiksi taajama-alueen ulkopuolella on määritelty:

- Voiluodon ja Anttilan kylät
- Unajan kylä ja kulttuurimaisema
- Kortelan huvilat
- Vasaraisten kulttuurimaisema
- Vermuntilan kulttuurimaisema
- Tarvolan kylä ja kulttuurimaisema
- Uotilan kylän vanha rakennuskanta
- Vanha-Lahden kartanon alue
- Sorkan kylä ja kulttuurimaisema
- Kullanperän kylä
- Ruonan kylä ja kulttuurimaisema
- Kaukolan kylä ja kulttuurimaisema
- Kodiksamin kylä ja kulttuurimaisema
- Lapinjoen kulttuurimaisema
- Lapin kirkko ja ympäristö
- Kirkonkylän miljö (Lappi)
- Kodisjoen kirkonkylän kulttuurimaisema

Valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen (RKY2009) rajaukset ovat yleensä muodoiltaan kulmikkaita ja suuripiirteisiä. Rajauksia ei ole kattavasti tarkistettu maastossa. "Yleis- ja asemakaavoituksessa aluerajauksia on usein tarpeen täsmentää suunnittelutarkkuuden kasvaessa."

(Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen huomioonottamisesta kaavoituksessa ja lupamenettelyssä. Muistio 23.12.2009. YM, Museovirasto ja Suomen kuntaliitto). Satakunnan rakennusperintö 2005 -inventoinnissa maakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen rajaukset sen sijaan on tarkastettu maastossa eivätkä ne myöskään Raumalla kaipaa tarkistuksia. Monissa tapauksissa valtakunnallisesti että maakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen rajaukset ovat päällekkäisiä, mutta ei täysin yhdenmukaisia. Juuri näissä tapauksissa, kuten Sorkan, Voiluodon ja Anttilan kylissä kulttuurimaiseman todellinen rajautuminen on ollut syytä tarkistaa. Rajausten erot johtuvat enemmänkin esitystavan erilaisuudesta kuin mistään muusta.

Alueiden rajausten mahdolliset muutosehdotukset sekä paikallisiksi merkittäviksi ehdotetut alueet on tässä raportissa käsitelty kylittäin. Myös maakunnallisesti merkittävät yksittäiskohteet on käsitelty kunkin kylän raporttiosuoksissa.

Paikallisesti arvokkaiksi kulttuuriympäristöiksi tässä selvityksessä esitetään seuraavia alueita. Perustelut selviävät raportin kyläosiossa.

- Kortelan kylän viljelymaisema ja vanha rakennuskanta
- Soukaisten viljelymaisema
- Uotilan kylän 1900-luvun alkupuolen rakennuskanta
- Nihattulan viljelymaisema ja vanha rakennuskanta
- Kulamaan viljelymaisema
- Kodisjoen kirkonkylän kulttuurimaisema (entinen RKY-alue)
- Ylikierin kylätontin ympäristö
- Rohdaisten-Lapin kylä- ja viljelyalue
- Lapin kunnantalon ympäristö
- Lapin 1900-luvun alun pienteollisuus- ja käsityöläisalue
- Kullanperän viljelymaisema
- Ruonan kylän Peräkylän alueen viljelymaisema ja vanha rakennuskanta

Rakennusinventointitarve Raumalla

Vain osassa Rauman kylistä on tehty kattava rakennusinventointi ja näistäkin inventoinneista suurin osa on vanhentuneita ja kaipaa päivittämistä. Tuorein Rauman maaseutualueiden inventoin-

neista FM, rak.arkkit. Hannele Kuitusen vuonna 1998 toteuttama ”Kodisjoen kulttuurimaisema ja rakennuskanta” -selvitys, joka tuolloin myös jaettiin kunnan jokaiseen talouteen. Vuonna 1995 Huk Anneli Björkqvist toteutti tiensuunnittelun yhteydessä Lappi-Hinnerjoki -tielinjauksen alueen rakennusinventoinnin. Toistaiseksi laajin, Huk Minna Heljalan vuosina 1986–1988 tekemä Rauman maalaiskunnan rakennuskulttuuriselvitys. Inventointi kattoi kuitenkin vain osan silloisen maalaiskunnan kylistä. Heljalan inventoinnin tiedot on nyt tallennettu Satakunnan Museon Pakki -inventointisovellukseen myöhemmin tehtävien päivitysinventointien pohjatiedoksi. Rauman kylissä on säilynyt kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti merkittävää rakennuskantaa, joka uhkaa myös hävitä muutosten tai autioitumisen seurauksena. Eräänä esimerkkinä voidaan mainita maakunnallisesti merkittävä Vermuntilan kylä, jossa rakennuskanta on kokenut viime vuosikymmenten aikana monia muutoksia. Kaavahankkeiden perusselvitykseksi kylissä tuleekin tehdä rakennusinventointeja ja päivittää vanhat rakennusinventoinnit. Ainoastaan Kodisjoella inventointitiedot voidaan toistaiseksi katsoa ajanmukaisiksi.

Alueen historiaa

Rauman alueen varhainen kyläasutus on syntynyt 1200–1300-luvuilla. Vanhin kyläasutus sijaitsi rannikolla ja se oli jatkoa Laitilan vanhojen kylien muodostamalle vyöhykkeelle, joka jatkui aina Lapijoen suuhun saakka. Rauman rannikon vanhimpia kyliä ovat Vermuntila, Unaja, Kortela, Sampaanala, Rauma, Lajo, Uotila ja Sorkka. Nämä kylät olivat perustettu ilmeisesti jo 1200-luvulla. Uotilan ja Sorkan tapauksessa 1200-luvulla oli kyse ainoastaan yhdestä tai kahdesta talosta, jotka kuuluivat varhaisempaan, niin sanottuun suomalaisen oikeuden piiriin. Lapinjoen varren harvemman asutuksen vanhimmat kylät ovat perustettu myös mahdollisesti jo 1200-luvulla ainakin osittain. Vanhimpia ennen vuotta 1300 perustettuja joen varren kyliä ovat Rauman puolella Kodiksami, Lapinkylä, Kivikylä sekä Murtamo. 1300- tai 1400-luvuilla perustettuja kyliä ovat puolestaan muun muassa Voiluoto, Anttila, Kodisjoki, Nihattula, Vasarainen, Soukainen, Sukkala ja Kuolimaa. 1300-luvulla alueelle saapui mahdollisesti uutta asutusta. 1500-luvun puoliväliin mennessä kyläluuku oli kasvanut Rauman alueella kaikkiaan 39:ään. Näihin kuului yhteensä 211 tilaa.

Sarkajakoa alettiin toteuttaa Länsi-Suomessa jo 1300-luvulla.¹ Rauman seudulla talojen maaomaisuuden määrään kiinnitettiin tarkempaa huomiota vasta 1400-luvun alusta lähtien, mutta sarkajako oli vielä harvinaista. Tämä johtui ”vuorisista, kivisistä ja hiekkaisista maista”. Esimerkiksi Lapin hallintokunnassa sarkajako saatiin toteutettua vasta 1500-luvulla. Mitä tulee maatilojen suuruuteen, Rauman seutu pärjäsikin kuitenkin hyvin vertailussa maakunnan vauraampiin pitäjiin.²

Kylät muodostivat 1500- ja 1600-lukujen satakuntalaisen viljelysmaiseman kokoavan tekijän. Yksittäistalot olivat harvinaisia. Kylissä umpipihatalot oli ahdettu suppealle tonttialueelle, jonka ulkopuolelle jäivät vain jotkut aitat, riihet sekä saunat. Kylien vierellä sijaitsivat tiiviin riukuaidan ympäröimät sarkajakoiset kylänvainiot. Nämä kylänvainiot oli jaettu kahteen yhtä suureen aitaukseen, jotka olivat vuorovuosina kesannolla. Kylävainioiden ulkopuolella saattoi olla vielä joitakin raivat-

¹ Jokipii 1974, 9.

² Papunen 1959, 140, 144.

tuja ja erikseen aidattuja pellonkappaleita, joita raumalaiset kutsuivat varsinaissuomalaiseen tapaan *tahtomiksi* tai *kodiksamiksi*. Joen varrella sijainneissa kylissä saattoi kovapohjaisella rantanurmella sijaita aidattuja *kotoniittyjä*. Metsät kuuluivat yhden tai useamman kylän muodostamalle jakokunnalle ja niissä saattoi olla erotettuna kylän reunaan pieniä hevos- ja härkähakoja. Kauempana jakokunnan yhteismetsistä saattoi sijaita talojen vesakkoiset ulkoniityt, joita niitettiin silloin kuin ehdittiin. Jo 1500- ja 1600-luvulla monin paikoin viljelykset ulottuivat kylästä kylään vyömäisenä, välillä katkeilevana, vesireittejä seuraavana nauhana.³

1500- ja 1600-luvulla Rauman rannikkoalueet sekä osa saaristosta toimi Rauman kruununtallien laidunalueina. Laidunalueet olivat laajimmillaan 1600-luvun alussa, jolloin niihin kuuluivat etelässä Hanhiluoto ja Säynätsalo sekä kaupungin pohjoispuolella Haapasaari, Taipalmaa, Omenapuumaa, Reksaari, Aikonmaa, Nurmesluoto ja Hevoskarta.⁴

Rannikolla on harjoitettu ammattimaisuuteen rinnastettavaa kalastusta 1600-luvulla, jolloin saaristoon muutti uudisasukkaita. Näiden asukkaiden vasta aluillaan olevat pellot eivät yksinään riittäneet elättämiseen. Ammattikalastajia oli myös rannikon pienissä kylissä.

Isojakoa ryhdyttiin toteuttamaan Rauman seudulla Uotilan kylässä vuonna 1760. Koko Rauman ympäristön saattaminen valmiiksi kesti kuitenkin pitkälle 1800-luvun puolelle. Isojaon yhteydessä pyrittiin myös väljentämään taajaan rakennettuja kylätontteja. Näin ei kuitenkaan käynyt läheskään kaikissa kylissä, vaan vaikuttaa siltä, että Rauman alueella ryhmäkylämalliset kylätontit hajosivat vasta 1800-luvun aikana muun muassa tilojen perinnöksi ostojen seurauksena. Suuressa osassa Rauman kyliä jo keskiajalta asutettuna olleet kylätontit ovat säilyneet rakennettuna nykypäivään saakka.⁵

Isojakoperusteina olivat talojen veroluvut eli manttaalit. Verolukuihin ei ollut pitkään aikoihin tehty muutoksia, joten varsinkin uudisraivausten suhteen syntyi paljon erimielisyyksiä. Rauman seudulla päädyttiinkin usein ulkopeltojen osalla noudattamaan ennestään voimassa olevia nautinta-alueita.⁶ Tämä on havaittavissa vielä nykyäänkin siten, että monella kylällä on maaosuuksia myös rajojensa ulkopuolella.

Kulkuväylät

Liikennereitit liittyvät keskeisesti kulttuurimaisemaan. Asutus ja siihen liittyvät elinkeinot ovat keskittyneet jo esihistoriallisista ajoista keskeisten liikenneyhteyksien varsille. Liikenneyhteyksillä on ollut myös keskeinen rooli kulttuurimaiseman rakentumisessa. Maatalouelinkeinojen ja teollisuuden lisäksi vesi- ja maaliikenne, 1890-luvulta lähtien rautatie ja sodan jälkeen 1940-luvulla rakennettu valtatie 8 ovat olleet muokkaamassa Rauman alueen kulttuurimaisemaa. Vesistö on muodostanut vesi- ja talvitienä rannikolla tärkeän liikennereitin ja sisämaankin puolella aina 1900-luvun alkuun saakka. Vesistöihin liittyvää kulttuurimaisemaa ovat esimerkiksi historialliset satamapaikat, laiturit, mahdolliset kanavat sekä varhaiset huvila-asutukset. Rannikolla vesistöön liittyvä kiinteästi myös kalastuselinkeino.

³ Jokipii 1974, 9, 12.

⁴ Jokipii 1974, 234.

⁵ Papunen 1972, 121.

⁶ Papunen 1972, 121.

Sotien jälkeen rauta- ja valtatie ovat yhä enemmän eriytyneet ja keskittyneet alati kasvavan nopean kaukoliikenteen palvelemiseen, jolloin pääliikennereittien perinteinen paikallinen merkitys on vähentynyt. Liikennereiteistä on tullut tietynlainen este ja uhka, jota pyritään ylittämään ja rajoittamaan silloin, meluestein ja maavallein, jotka puolestaan rajaavat ja erottavat liikennereitit maisemasta ja kulttuuriympäristöstä.⁷

Esihistoriallisen ja pitkälti myös historiallisen ajan liikenneväylien sijainnin ja kulun muodosti luonto. Tärkeimmät reitit noudattivat harjujen ja vesistöjen linjauksia. 1950-luvulle saakka vesistöt ja historialliset tiet vaikuttivat asutuksen, teollisuuden ja varhaisen huvila-asutuksen sijoittumiseen. Tieliikenne oli vielä melko kehittämätöntä ja pohjautui pitkälti paikallista tai korkeintaan seudullista liikennettä palveleviin paikallisteihin. Tieliikenteen kehitys oli alkanut Suomessa 1930-luvulla, mutta käytännössä töihin päästiin vasta sotien jälkeen. Rautatien vaikutus teollisuuden ja asutuksen sijoittumiseen väheni 1960-luvulla voimakkaan autoistumisen seurauksena.⁸

Satakunnan rannikkoseudulla kulkee yhä keskiaikaisperäinen rannikkotie, joka aikanaan yhdisti Turun ja Korsholman linnahallinnon. Turusta maantie saapui Satakuntaan Vehmaan, Kalannin ja Laitilan kautta. Rauman lähialueella tie kulki Ihoden, Vermuntilan, Unajan ja Eurajoen kautta Irjanteelle, josta edelleen Luvian ja Porin kautta Ulvilaan. Rantatie on ajoitettu aikaisintaan 1300-lukuun, viimeistään myöhäskeskiaikaan.⁹ 1600-luvulla elinkeinoelämä vilkastui ja myös kulkuyhteyksiin kiinnitettiin enemmän huomiota. Pohjanlahden rantatietä korjailtiin tarmokkaasti ja 1670-luvulla siitä tuli postitie.¹⁰

1600-luvulla tärkeimmät maaväylät olivat Unajan kautta Turkuun ja Eurajoen kautta Poriin kulkevat tie. Ihodesta Vermuntilan ja Unajan kautta osittain nykyisen valtatie 8:n suunnassa Raumalle vievä tie oli vielä 1940-luvulla pääväylänä. Ihodesta pohjoiseen kulkeneet tie olivat merkitty jo 1700-luvun loppupuolen karttoihin.¹¹

Historiallisen rantatien linjaus kulkee Vermuntilasta Unajan ja Vanhan Rauman kautta Lapijoelle, josta Eurajoelle johtava linjaus on jäänyt valtatie 8:n ja sen levennysten alle. Rantatie saapui Satakuntaan Laitilasta. Pyhärannan Ihodessa nykyisen valtatie 8:n tuntumassa tie mutkitteli kangasmaastossa. Maakuntien rajalla ohituskaistojen rakentaminen tuhosi osittain vanhaa tielinjaa. Vermuntilan Pekomäessä tie kulkee metsäisessä maastossa valtatie itäpuolella harvan asutuksen keskellä. Vermuntilasta vanha tie on jatkunut Taantumuksentiellä mutkitellen loivasti peltoaukeiden keskellä. Kulamaan, Hurukallion, Rantalantien sekä Metomaantien ja Löytyntien yksityisteiden kautta historiallinen tie jatkuu kohti Unajaa. Tie alittaa valtatie 8:n ja jatkuu kohti Unajaa asfalttina. Hieman ennen valtatie alitusta avautuu hieno maisemanäkymä Unajan vanhaan kulttuuri- maisemaan sekä Unajanjokilaaksoon. Unajassa tie kulkee vuonna 1900 valmistuneen historiallisen kaksiaukkoisen kivisen holvisillan kautta. Sillan läheisyydessä on sijainnut Unajan keskiaikainen satamapaikka. Unajasta tie jatkuu kaupunkimaisessa ympäristössä kohti Kortelaa ja Vanhaa Raumaa. Pitkäjärven kohdalla tie kääntyy itään ja nousee Vanhalle Turuntielle. Vanhan Rauman itä-laidalta tie rantatie on jatkunut Lajon asuinalueen halki sekä liikekeskuksen editse kohti Äyhöä.

⁷ Heiskanen & Luoto 2011, 9.

⁸ Heiskanen & Luoto 2011

⁹ Lähtenmäki 2009, 15,17.

¹⁰ Jokipii 1974, 503, 505.

¹¹ Lähtenmäki 2009, 21.

Tämä osuus on paikoin tuhoutunut. Tie kulkee Äyhön maalaismaisen asuinalueen halki golfkentän länsipuolella kohti Luostarinkylää ylittäen rautatien Liinalassa. Sorrinsuon kohdalla lähellä Impivaaraa vanha tie on tuhoutunut. Impivaarassa tie kulkee Kolhantienä, muuttuen myöhemmin kohti koillista mutkitteluksi Tiilivuorentieksi. Asutus harvenee koilliseen kuljettaessa. Takalan ja Tienhaaran kohdalla vanha tie on tuhoutunut. Sorkasta tuleva toinen vanha tie yhdistyy rantatiehen samalla, kun kunta vaihtuu Eurajoeksi.¹²

Alueen ominaispiirteitä

Rauman kylät ovat säilyneet maisemaltaan pääosin erittäin hyvin perinteisessä maaseutumaisessa asussa. 1950–1960-luvuilla huipentunut maaseudun muutos ei ole havaittavissa oikeastaan kuin entisissä kuntakeskuksissa Lapinkylässä ja Kodisjoella. Kaupungin läheisyys on vaikuttanut välittömästi kaupunkialueen rajalla oleviin kyliin, kuten Uotilaan, joka on muuttunut 1900-luvun aikana kaupunkimaiseksi taajama-alueeksi.

Maiseman säilyneisyyttä ajatellen, merkittävänä seikkana voidaan pitää sitä, että viljelyalueet ovat säilyneet nykykoossaan lähes täysin 1800–1900-lukujen vaihteesta. Monessa kylässä nykyiset viljelykset vastaavat suurelta osin isojaon aikaista tilannetta. Poikkeuksena ovat tietenkin niittyalueet, jotka ovat sittemmin muutettu pelloiksi. Viljelyalueet olivat yleisesti hieman suppeammat isojaon aikoihin, mutta kasvua ei siis ole tapahtunut 1900-luvun aikana. Joillakin alueilla kaupungin läheisyydessä sekä esimerkiksi entisissä kuntakeskuksissa viljelyalueet ovat jonkin verran saaneet väistyä asutuksen tieltä. Ääriesimerkkinä tästä on Lahden kylä, jonka pelto- ja niittyalueet ovat hävinneet kaupunkialueen laajentumisen vuoksi lähes kokonaan. Myös Uotilan kylän viljelyksistä on jäljellä ainoastaan repaleisia alueita. Kylätontit ovat säilyneet samoilla paikoilla jo keskiajalta lähtien suurimmassa osassa kyliä. Myös kantatilat ovat säilyneet melko suurelta osin nykypäivään saakka, joissakin tapauksessa jopa samalla paikallaan historiallisella kylätontilla. Osassa kylissä on edelleen havaittavissa ryhmäkylämäisiä piirteitä. Suurimmalta osin asutus on kuitenkin 1800-luvun aikana levinnyt harvemmaksi ja nauhamaisesti teiden varsille.

Rauman viljelyalueet ovat kuitenkin kooltaan melko pienimuotoisia ja rikkonaisia. Tähän vaikuttaa osittain alueen kalliainen maasto. Merkittävien ja laajien viljelyalue sijoittuu alueen kaakkoiskulmaan Kuolimaan, Kodiksammin, Mäentaan ja Sukkalan kyliin, joiden yhtenäiset viljelyalueet muodostavat merkittävän kokonaisuuden. Joillakin alueilla on toteutettu pienten järvien kuivatusta, jonka jälkeen alue on otettu myös viljelykäyttöön. Osittain kuivuminen on ollut myös luonnollista.

Rauman kylät ovat olleet elinkeinoiltaan lähes täysin maatalousvaltaisia. Mainittavaa teollisuuteen viittaavaa toimintaa ei ollut havaittavissa kuin Lapinkylässä. Toisaalta esimerkiksi Vasaraisissa on 1800–1900-lukujen vaihteessa harjoitettu karttojen perusteella jonkin verran tiiliteollisuutta, mutta tämä elinkeino ei jätä juurikaan jälkiä ympäristöön. Muita mainittavia elinkeinoja, jotka edelleen

¹² Lähteenmäki 2009, 23, 25.

näkyvät ympäristössä on kalastuselinkeino. Esimerkiksi Hanhisten alueella on edelleen olemassa vanhoja kalastajatorppia, jotka ovat nykyään kesäasuntoina. Nämä torpat ovat huomioitu piste-kohteina maakunnallisesti merkittäviksi.

Käytetty lähdeaineisto

Tämän tutkimuksen kannalta merkittävimpänä lähdemateriaalina ovat toimineet asemoidut historialliset kartat. Isojakokarttojen mukaan on kyetty kartalle piirtämään historiallisten kyläonttien paikat sekä ne pelto- ja niittyalueet, jotka ovat edelleen viljelykäytössä. Myös joidenkin rantaviivojen sekä järvien muutokset on selvitetty isojakokartoista. Vuosilta 1902–1903 olevien venäläisten topografikarttojen perusteella on kyetty selvittämään viimeistään vuosisadan vaihteesta säilyneet tielinjaukset sekä osittain myös alueen kuivatetut järvet sekä muuttuneet rantaviivat.

Aikataulullisista syistä kaikista kylistä ei ollut saatavilla asemoitua isojakokarttamateriaalia. Joissakin tapauksissa asemointi osoittautui myös teknisesti mahdottomaksi. Entisen Lapin kunnan alueen kylistä suuresta osasta puuttui asemoitu karttamateriaali. Sen sijaan Kodisjoen ja entisen maalaiskunnan alueen kylistä lähes kaikista oli saatavilla asemoidut isojakokartat. Niissä kylissä, joiden osalla asemoitua isojakokarttamateriaalia ei ollut saatavilla, vanhat maatalousmaat on piirretty venäläisten topografikarttojen mukaan. Historiallisten kyläonttien paikantamisessa käytettiin näissä tapauksissa apuna Anna Riionheimon ”Satakunnan 1560-luvun kylät” paikkatietoraporttia (2009) sekä mahdollisesti asemoimatonta isojakokarttaa, joiden mukaan isojaon aikaisesta kyläontista piirrettiin kartalle mahdollisimman tarkka sijainti. Myös muinaisjäännösrekisterin historiallinen asuinpaikkamateriaali oli näissä tapauksissa hyödyllinen. Vanhat asemoidut peruskartat 1950–1960-lukujen vaihteesta auttoivat selvittämään asutuksen muutoksia 1900-luvun alkupuolella sekä myöhemmin muuttuneita tielinjauksia.

Vanhat alueella suoritettut rakennusinventoinnit sekä kaavaselvitykset olivat avuksi rakennuskannan vaiheiden selvittämisessä. Kodisjoen osalta lähteenä käytettiin Hannele Kuitusen kattavaa kulttuurimaisemaselvitystä vuodelta 1998. Joissakin tapauksissa kyläkeskusten muutoksen ja talojen siirtymisen selvittämisessä auttoi Maanmittauslaitoksen kiinteistötietojärjestelmä, josta kävi ilmi esimerkiksi edelleen tallella olevat tai hävinneet kantatalot sekä niiden lohkomiset.

Aluetta käsittävä kirjallinen lähdemateriaali on melko suppea. Tämän selvityksen kannalta merkittävimmät lähdeteokset olivat Pentti Papusen kirjasarja ”Rauman seudun historia” osat I-III, jotka ovat kirjoitettu 1950–1980-luvuilla. Timo Alasen ”Lapin kunnan vanha asutusnimistö” (2008) auttoi merkittävästi niiden kylien osalta, joista puuttui asemoitua karttamateriaalia.